

Nekonataj faktoj pri svisaj esperantistoj

Ankoraŭfoje pri René de Saussure kaj Arthur Baur

Pri la armea uniformo de René de Saussure, frato de la mondfama lingvisto Ferdinand de Saussure, liaj unuaj edzino kaj filo kaj pri la sekreta lingvo de la familio Baur

1. Pri la armea uniformo de René de Saussure

Post kiam antaŭnelonge mi ricevis de iu rusa interlingvisto la peton, ke mi provu ekscii trajtojn kaj detalojn pri la armea uniformo de René de Saussure (1868-1943), laŭ ĉi tiu fotografaĵo (publikigita en la Svisa Enciklopedio Planlingva),

mi skribis unue al la Svisa Oficira Societo en Zuriko, kie oni rekomendis al mi kontakti la Svisan Armean Bibliotekon en Berno (kiun mi ankaŭ vizitis). Mi tion faris, kaj post nelonga tempo mi ricevis la petitajn sciigojn, ĉar René de Saussure estis trovita en iuj malnovaj libroj, laŭ kiuj oni povas difini liajn armeajn ecojn, kiuj estis ĝis nun nekonataj. Do, laŭ la koncerna dokumentaro havigita al mi, povas esti rikoltitaj jenaj informoj pri la armea aparteno, armeospeco, uniformo kaj la rango de R. de Saussure: Ĉar sur la *kolumo* (kiu estis probable skarlatruĝa) de la armea kitelo de R. de Saussure oni povas rekoni *flaman bombeton*, kiu estis brodita per *orkolora fadeno* sur nigra tuko, tio signifas, ke la portanto de tiu uniformo apartenis al la *artilerio* (en 1913 R. de Saussure apartenis al la kanonista kompanio 15 kaj en 1917 al la pieda artilerio, kompanio 11). Pri la koloroj de la siatempaj uniformoj informas la armea regularo kaj la disponeblaj ilustraĵoj en la koncerna fakliteraturo. Sur la *aksela klapo* troviĝis *argenta(j) stelo(j)* kun la svisa kruco (probable sur orfadena fono aŭ origita metalo kiel la koloro de la vestaĵaj butonoj, kun skarlatruĝa rubando), kio signifis, ke oni estis *oficiro*. Laŭ la indikoj trovitaj en iuj malnovaj listoj (nomaroj) de la svisa armeo, René de Saussure estis unue *leŭtenanto* (en la jaroj 1900-1, kun 1 stelo) kaj poste *ĉefleŭtenanto* (en la jaroj 1902-17, kun 2 steloj). Intertempe, en 1913, R. de Saussure ŝanĝis la loĝlokon kaj iris de Ĝenevo al Berno; tiam li servis en kompanio, kiu dum la mondmilito lokiĝis en la (franclingva) berna Ĵuraso. Ĉar en postaj listoj René de Saussure ne plu aperas, oni povas kredi, ke li ekŝiĝis el la svisa armeo fine de la unua mondmilito, do en 1918; en ĉi tiu jaro li atingis ankaŭ la 50an jaraĝon, kiu estas la aĝlimo por forlasi la svisan armeon. Cetere, la t.n. *bunta uniformo*, kiu estis utiligita en la armeoj de Eŭropo en la 19a jarcento, validis oficiale ĝis 1914, kiam la *malhela blua* koloro de la vestaĵo estis anstataŭita de la nova verdgriza (germanlingve: feldgrau) koloro, por unuecigi la uniformojn. Ĉar R. de Saussure ne portas ĉapon sur tiu ĉi fotografaĵo, kies dato ne estas konata, ni povas imagi ĝin nur laŭ la priskribo en la koncerna fakliteraturo, aŭ laŭ la tiam validaj regularoj. Lian fraton Ferdinand de Saussure mi ne trovis en la oficiraj listoj, kio signifas, ke plej verŝajne li ne faris armean karieron.

Pri la edzinoj kaj filoj de René de Saussure

Tra aliaj kanaloj mi trovis kelkajn biografiajn indikojn koncerne la unuan edzinon kaj filon de René de Saussure. Laŭ tio, la unua edzino de René de Saussure nomiĝis *Catherine Amélie Maurice*. Ŝi naskiĝis la 12an de decembro 1874 en Ĝenevo (Svislando) kaj forpasis la 13an de aprilo 1899 en Vaŝingtono (kolumbia distrikto), Usono, do en la aĝo de 24 jaroj. La paro geedziĝis la 17an de junio 1898 en Genthod, Ĝenevo. La gepatroj de René de Saussure estis Henri Louis Frédéric de Saussure (1829-1905) kaj Louise Elisabeth de Pourtalès (1837-1906). Informojn pri la gepatroj oni trovas en la interreto.

La unua filo de René de Saussure (kaj de Catherine Amélie Maurice) nomiĝis Jean de Saussure. Li naskiĝis la 11an de aprilo 1899 en Vaŝingtono, Usono, kaj forpasis la 11an de januaro 1977 en Thônex, Ĝenevo. Li apartenis al la protestanta Libera Eklezio. En 1923 li edziĝis al Liliane Elisabeth de Crousaz, filino de Roger Amédée Edouard, kaj en 1968 al Jeannine Madeleine Hummel, filino de René William. Jean estis pastoro en Edinburgo, en Eaux-Vives (1926) kaj en la katedralo de Saint-Pierre de Ĝenevo (1929-44), poste docento de la libera teologia fakultato de Laŭzano (1944-49), kaplano (aumônier) de la komunumo de Grandchamp (1949-54) kaj pastoro en Cologny (1954-64). Remalkovrante la teologion de Kalvino, Jean de Saussure kontribuis al la revivigo de la reformitaj eklezioj. Li elpaŝis ankaŭ kiel pioniro de la dialogo kun la katolikoj, partoprenante en la ekumena grupo de Dombes kun abato Paul Couturier (1937) kaj estis unu el la spiritaj fondintaj de la komunumo de Taizé. Li estis la aŭtoro de multnombraj libroj kaj honora doktoro de la universitatoj de Debrecen (Hungario) kaj St. Andrews (Skotlando).

La dua edzino de René de Saussure estis iu Viola Anna Helena Heer (nask. 19-05-1873, mort. 21-08-1964). Ŝi venis el Zuriko al Berno kaj loĝis en Lombachweg 27, dum René de Saussure mem vivis en Lombachweg 15. René de Saussure forpasis la 2an de decembro 1943 en Dahliaheim en Berno kaj estis entombigita en familia tombo en la berna tombejo Schosshalde (la tombo ne plu ekzistas). Dahliaheim estis privata kliniko por pacientoj kun nerva malsano kaj skizofrenio. Krom ke li naskiĝis menskripla, pri la dua filo de René de Saussure mi trovis neniujn informojn.

2. Pri la lingvo *Noyssel* de la familio Baur

SinJORINO Irène Thomann, kiu respondis al mi nome de la Svisa Oficira Societo en Zuriko, kie ŝi laboras en la sekretario en la rango de kapitano, estis neniu alia persono ol la filino de d-ro Arthur Baur, nia eminenta kaj neforgesebla svisa esperantisto, kiu forpasis en 2010.

SinJORINO Thomann havigis al mi interesan materialon, pri kiu ĝis nun oni nenion sciis. Temas pri vortaro de la artefarita lingvo *Noyssel*, kiu estis speciale kreita de d-ro Baur kvazaŭ kiel sekreta familia lingvo.

La ekzistanta vortaro kun 1700-1800 vortoj baziĝas ĉefe je la sekvaj nacilingvoj: litova, gota, sveda, islanda, romanĉa, ankaŭ angla, franca kaj aliaj. Temas pri tiuj lingvoj, kiujn Arthur Baur mem studis, plej bone konis kaj science esploris. En la lingvo *Noyssel* Esperanto ludas praktike neniun rolon, kaj elementoj de *Noyssel*, ekzemple kelkaj ĝiaj finaĵoj, montris nur hazardan koincidon kun Esperanto, sed ili pli similas al la gramatiko de la supre menciitaj lingvoj. Do, la infinitivo de la verboj finiĝas je -i (matiti = rigardi), la imperfekto je -o (matito), la futuro je -e (matite). La substantivoj ofte finiĝas je -as (vaikas = infano) – depende de la origino de la vorto. La adjektivoj finiĝas je -us aŭ -as, kun esceptoj (ekz. raudonesel = rozkolora). La supersignoj estas kiel en Esperanto. Cetere, *Noyssel* signifas freŝa, ekzemple: noyssel duona (freŝa pano).

La sekva tabelo prezentas elektitajn vortojn el la vortlisto de la baŭra lingvo *Noyssel*.

(La vortproporcio tute ne estas ekvilibra, kiel ŝajnigas la suba tabelo; relative multaj vortoj estis ĉerpitaj el la litova, gota kaj sveda, pli malmultaj el la islanda kaj romanĉa, aliaj el restantaj lingvoj – proksimume en tiu sinsekvo). La prefero de la litova, gota kaj islanda lingvoj atestas, ke Arthur Baur devis esti ege fascinita pri la praaj hindeŭropaj lingvoj.

El la litova	El la gota	El la sveda
nuotykis (aventuro)	ains (sola)	röstati (voĉdoni)
malonus (agrabla)	merzjanti (ĉagreni)	skifti (ŝanĝi)
darbas (laboro)	nasjantomu (kuracisto)	björn (urso)
dirbti (labori)	siuns (baldaŭ)	mötati (renkonti)
statyti (konstrui)	wamba (stomako)	järn (fero)
pilis (kastelo)	laufs (folio)	märnög (fervojo)
prašyti (peti)	hulistr (litkovrilo)	tilltrasslat (komplika)
knyga (libro)	huljanti (kovri)	lekamen (korpo)
mokslininkas (klerulo)	haims (vilaĝo)	støj (bruo, antikva sveda)
miestas (urbo)	glaggwus (ekzakta)	dimma (nebulo)
geltonas (flava)	skir (hela)	sillnad (diferenco)
draugija (societo)	lausjanti (solvi)	galen (freneza)
laime (feliĉo)	gaidw (manko)	moln (nubo)
ragana (sorĉistino)	tagl (haro)	mask (vermo)
tarptautiniskas (internacia)	bugjanti (aĉeti)	öken (dezerto)
nuošimtis (procento)	skapjanti (krei)	vittne (atestanto)
sniegas (neĝo)	brino (febros)	slump (hazardo)
parduoti (vendi)	mims (karno)	oska (tondro)

El la islanda	El la romanĉa	El aliaj lingvoj
kvöld (vespero)	skort (brava)	bra (brako, franca)
byrjati (komenci)	esan (azeno)	ĉung (eble kurbo, aŭ eble pafarko, ĉina), sed la sama vorto signifas ankaŭ ĉina
haitanti (inviti)	ĉiern (pinto)	puzzi (fontano, althochdeutsch)
vör (litro)	ardaint (proksima)	mos (makulo, svisa)
slökkvati (estingi)	pulit (afabla)	lekarna (apoteko, ĉeĥa)
swumfl (lageto)	ĉilüdra (vakcinio)	maslo (butero, rusa/slava)
díus (besto)	sted (somero)	koris (kasko, greka)
diwan (morto)	aŝĉer (malpura)	grandina (hajlo, itala)
töng (tenajlo)	padriöl (funelo)	neos (juna, greka)
skrau (katalogo)	melŝkort (maldeca)	ail (ajlo, franca)
stova (oficejo)	nanin (nano)	kjedeti (enui, dana)
mynd (ideo)	glaĉ (glacio)	vezir (ministro, turka)
simi (telefono)	ŝkadiala (ujo)	ŝang (respekto, ĉina)

Aliaj interesaj vortoj:

patshugel (egoisma)

venhüle (elemento)

fonhug (fanatikismo)

plepletems (babilema)

Ruselžeme (Amerika, žeme estas baltdevena; z analoge al la supersignoj en Esperanto)

Ruselŝalis (USA)
Glaĉŝalis (Islando)
Musselŝalis (Italio)
Helvelŝalis (Svislando)

Svisaj kantonoj:
Örngawi (Argovio)
Kvickgawi (Appenzell)
Helvelpelt (Schwyz)
Lidugawi (Turgovio)
Pirmgawi (Uri)
Järnratasgawi (Zug)
Ŝtedpelt (Zuriko)
Hasopelt (Bazelo)
Hasoŝalis (Baselland)
Björnpelt (Berno)
Avispelt (Schaffhausen)
Zaipelt (Lucerno)
Zoppigawi (Tiĉino)
Semjanggawi (Valezo)

Numeraloj 1-10:
vän, dvi, kill, foll, lull, mäll, vall, schöll, züll, väns
dvis = 20, kills = 30, folls = 40, lulls = 50 ktp.

S-ino Thomann skribis, ke ŝi ankoraŭ nun kapablas utiligi ĉi tiun lingvon, kelkfoje por fari notojn. Laŭ mia peto ŝi bonvolis traduki kelkajn frazojn, ekzemple:

Je süüt (mi ŝvitas)
Ŝirdisel goljanŝ (korajn salutojn)
Dailus goljanŝ (belajn salutojn)
Dailus kvöld (belan vesperon)
Ŝidina bu ven dailus dina (Hodiaŭ estas bela tago)
Rytoj ray ei im toitelŝalis (Morgaŭ ni iros al Germanio)
I rail razn di lu daug spos (En nia domo ekzistas multaj gazetoj)
Jel tevas buto efĉuritsjori is ven megas spa (Mia patro estis ĉefredaktoro de granda gazeto)
Je dirbt pas ven žinotas draugija (Mi laboras ĉe konata svisa societo)
Je fagnet jog yŭ raŝit ven lemelis pri rail gatulingafrazda (Mi ĝojas, ke vi skribas artikolon pri nia familia lingvo)

Iki pasimatimo! (pura litova lingvo) Ĝis revido!

Andreas Künzli, majo 2012